

นิธิ เอียวศรีวงศ์

โครงการผักสวนครัว ครัวเรือนได้ของกระทรวงเกษตรฯ นั้นแม้แต่ยังไม่ได้กินก็เป็นเรื่องน่าสะท้อนใจอย่างใหญ่หลวง และใหญ่หลวงเสียยิ่งกว่าการทุจริตของนักการเมืองและข้าราชการเสียอีก

เพราะโครงการนี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนว่า กระทรวงเกษตรฯ ไม่รู้จักครัวของชาวบ้าน

ครัวเป็นอย่างน้อยก็ครึ่งหนึ่งของชีวิตคน เราใช้ชีวิตของกินได้อย่างน้อยก็ครึ่งหนึ่งจากครัวของเขา เราจึงมีกระทรวงเกษตรฯ ที่ไม่รู้จักวิถีชีวิตชาวบ้านแต่กลับมีอำนาจล้นเหลืออยู่เหนือหัวชาวบ้านทั้งในการใช้งบประมาณแผ่นดิน และในการจัดการทรัพยากร

น้ำเสิร์ฟใหม่?

อะไรคือผักที่ชาวบ้านใช้บริโภคในชีวิตประจำวันมีความหมายกว้างว่าคะน้า, มะเขือเทศ, ถั่วฝักยาว, ฯลฯ ที่รู้จักกันในหมู่นักชอชราชมารมากัน

ผักที่ใช้ในการปรุงรส เช่นกะเพรา, ตะไคร้, โหระพา, ข่า, จิง ฯลฯ นั้น ชาวบ้านปลูกในบริเวณใกล้เรือนอยู่แล้ว ถึงไม่ปลูกเอง ก็อาจแสวงหาจากเพื่อนบ้านได้ จึงเป็นผักใกล้มือ

ในหมู่บ้านของภาคเหนือ ผักประเภทนี้ต้องการใช้เมื่อไรก็เก็บได้เลย แทบไม่ต้องบอกกล่าวเจ้าของ เพราะเกือบจะเป็นพืชที่ธรรมชาติประทานให้โดยอัตโนมัติอยู่แล้ว

คนชั้นกลางในเมืองเท่านั้นที่ต้องซื้อผักประเภทนี้ และจึงมักคิดว่าถ้าคนอื่นทำ “สวนครัว” อย่างตัวบ้างก็จะประหยัดเงินได้โข พาลไปนึกว่า “สวนครัว” หรือ “รั้วกินได้” ของตัวเป็นภูมิปัญญาที่ต้องแบ่งปันให้ชาวบ้านต่างๆ ที่ตัวก็ไม่เคยเห็นครัวของเขาเลย

ผักอีกประเภทหนึ่งที่อยู่ในครัวของชาวบ้านคือผักพื้นถิ่น ซึ่งเก็บได้ตามห้วยหนองคลองบึง, ท้องนา, และป่า เช่นผักกูด, ผักเสี้ยน, ผักแว่น, ผักคำลิง, ใบบัวบก, บอน, ฯลฯ เคยมีคนนับผักประเภทนี้ในรอบปี มีให้กินตั้งแต่ 30-50 อย่าง ขึ้นกับสภาพภูมิศาสตร์ของแต่ละท้องถิ่น

อันที่จริง ที่เรียกว่าผักพื้นถิ่น มโนภาพของชาวบ้านกับคนชั้นกลางในเมืองแตกต่างกัน ผักที่คนชั้นกลางรู้จักและบริโภคเป็นประจำคือพืชที่เพิ่งนำเข้ามาปลูกในเมืองไทยประมาณ 2-300 ปีมานี้เอง แหล่งที่มาใหญ่สุดคือจีน และด้วยเหตุดังนั้นผักเหล่านี้จึงมักมีชื่อจีน เพราะจีนอพยพเป็นผู้นำเข้ามาปลูก

แต่ที่คนไทยโบราณและชาวบ้านไทยคิดถึงผักพื้นถิ่น ที่จริงก็คือใบไม้มานานานชนิดนั้นเอง เช่นกระถิน, ชะอม, ดอกแค, ผักเสียด, ใบคาวตอง, ผักไผ่, หน่อไม้, ฯลฯ

เล่ากันในภาคเหนือว่า คนแต่ก่อนกลับจากท้องนา ก็เดินรูดใบไม้ ต้นนั้นที่ ต้นโน้นที่ ถึงบ้านก็แกงแคได้หม้อหนึ่งแล้ว

ส่วนใหญ่ของผักเหล่านี้คนชั้นกลางในเมืองไม่เคยกินและไม่รู้จัก ทั้งๆ ที่เป็นพืชที่ทนต่อโรคพื้นเมือง เนื่องจากเหลือรอดอยู่ในธรรมชาติ จึงเป็นผักปลอดสารพิษขนาดแท้และดั้งเดิม

ฤดูกาลที่หมุนเวียนเปลี่ยนผัก ยังทำให้ได้เปลี่ยนรสชาติของผักไปได้เรื่อยๆ โดยไม่ต้องซื้จากจำเจอีกด้วย ที่น่าสนใจไปกว่านั้นก็คือ เมื่อกระทรวงเกษตรฯและ

ครัวกับชีวิต

“ การได้พึ่งอาหารจากพื้นที่สาธารณะและกิ่งสาธารณะจึงมีความสำคัญต่อความเป็นความตายของชาวบ้าน และการยึดเอาพื้นที่เหล่านี้ไปของหน่วยงานรัฐบาล จึงเท่ากับการแย่งเอาอาหารจากครัวของชาวบ้าน ”

นักการเมืองไม่รู้จักครัวของชาวบ้าน และก็ไม่รู้จักแหล่งที่มาของวัสดุที่ชาวบ้านนำเข้าครัวด้วย

ส่วนใหญ่ของผักชาวบ้านที่กล่าวนี้ ไม่ได้อยู่ที่รั้ว หรือไม่ได้อยู่ในบริเวณซึ่งชาวบ้านตั้งเรือนอยู่ด้วยซ้ำ หากกระจัดกระจายอยู่ตามพื้นที่สาธารณะและกิ่งสาธารณะ หมายความว่าพืชพรรณซึ่งเกิดขึ้นตามธรรมชาติเหล่านี้เป็นสมบัติส่วนกลางของชาวบ้าน

ใครๆ ที่ต้องการใช้และเข้าถึงก่อน ก็เก็บเอาไปใช้ได้โดยไม่มีเจ้าของหวงห้าม

แต่พื้นที่เหล่านี้แหละที่หน่วยงานต่างๆ ของรัฐบาล เช่นกรมหลายกรมของกระทรวงเกษตรฯ, สำนักงานส่งเสริมและพัฒนาฟาร์ม, กฟผ. ฯลฯ มายึดเอาไปจากชาวบ้านในหลายรูปแบบ บางทีก็ประกาศเป็นเขตอุทยานฯ, บางทีก็สร้างเขื่อนจนน้ำท่วมพื้นที่เหล่านี้ไม่เหลือ

บางทีก็ทำลายแหล่งพันธุ์ปลา(ซึ่งเป็นโปรตีนเพียงน้อยชนิดที่ยังเหลืออยู่ในธรรมชาติให้ชาวบ้านยังชีพได้) บางทีก็ถ่านน้ำเสียลงแหล่งน้ำ บางทีก็ยึดเอาป่าไปให้เอกชนปลูกยูคาฯ, บางทีก็ขุดหลักไค้, บางทีก็ระเบิดภูเขา

การกระทำเหล่านี้ได้รับการสนับสนุนส่งเสริมอย่างแข็งขันจากนักการเมือง เพราะนักการเมืองรู้จักการพัฒนาในรูปเดียวคือการสร้างโครงสร้างพื้นฐาน ในขณะที่เดียวกัน ก็ยังสามารถหารายได้ให้แก่ตนเองหรือแก่พรรคของตนเองจากการสร้างโครงการขนาดใหญ่เหล่านี้ด้วย

และถึงอย่างไร นักการเมืองก็เหมือนคนชั้นกลางในเมืองทั่วไป คือไม่รู้จักครัวชาวบ้าน

ในครัวของคนชั้นกลาง อาหารมาจากตลาด ฉะนั้นวิธีเดียวที่จะได้มาซึ่งอาหารก็คือต้องทำเงิน เพื่อเอาเงินไปซื้ออาหารจากตลาดมาบริโภค ไม่มีเงินก็ไม่มีอาหาร มีเงินมากๆ ก็มีอาหารมากๆ และแพงๆ ได้ (ซึ่งสมมติกัน

ว่าดี) การพัฒนาจึงถูกจำกัดให้เหลือเพียงความหมายของปริมาณเงิน

ในครัวของชาวบ้าน ส่วนหนึ่งของอาหารมาจากตลาดเหมือนกัน แต่ไม่ใช่ทั้งหมด หากอาหารทุกอย่างต้องมาจากตลาดชาวบ้านก็จะอดอยากกว่าที่เป็นอยู่มาก ที่ใกล้จะอดตายเวลานี้ก็จะถึงอดตายจริงๆ

ฉะนั้น การได้พึ่งอาหารจากพื้นที่สาธารณะและกิ่งสาธารณะจึงมีความสำคัญต่อความเป็นความตายของชาวบ้าน และการยึดเอาพื้นที่เหล่านี้ไปของหน่วยงานรัฐบาล จึงเท่ากับการแย่งเอาอาหารจากครัวของชาวบ้านไปบำเรอครัวของคนชั้นกลางส่วนน้อยในเมืองเท่านั้น

ในความเป็นจริง น้ำหลังเขื่อนพัฒนาเอามาขายชาวบ้านเล็กน้อย น้ำจำนวนล้านให้จมหายไปในสายน้ำ ที่ไม่เคยทำประโยชน์ให้แก่ใคร ได้จริงดังที่อ้างกันเคย

แต่เพราะชาวบ้านไม่มีส่วนร่วมในการกำหนดแนวทางการพัฒนา ในขณะที่คนชั้นกลางไม่รู้จักครัวของชาวบ้าน การพัฒนาจึงมุ่งไปยึดแหล่งรายได้ของชาวบ้าน พร้อมทั้งให้สัญญาว่าจะเพิ่มรายได้ที่เป็นตัวเงินแก่ชาวบ้านด้วยโครงการประเภท “ผักสวนครัว รั้วกินได้” เช่นนี้

การดำรงชีวิตในวิถีชีวิตใดๆ ก็ตาม หากไม่มีทรัพย์สินส่วนกลางแล้ว ก็ไม่มีวิถีชีวิตใดสามารถดำรงอยู่ได้ เช่น ถ้าไม่มีถนน, สายโทรศัพท์, ท่อน้ำประปา, สายไฟฟ้า ฯลฯ คนชั้นกลางก็ไม่สามารถทำเงินจากทักษะเฉพาะด้านที่ดินสั่งสมมาได้สักดวงก็เดียว

เช่นเดียวกัน ถ้าไม่มีป่า, สายน้ำที่มีปริมาณและคุณภาพอันเหมาะสม, ป่านุ้, ป่าทาม, ป่าชายเลน ทรัพยากรชายฝั่ง, ฯลฯ ชาวบ้านก็ไม่อาจดำรงชีวิต ประกอบอาชีพการงานของตนได้เหมือนกัน

แต่การจัดการทรัพยากรส่วนกลางในเมืองไทยมีอยู่หนทางเดียว คือให้รัฐเป็นผู้จัดการแบบรวมศูนย์อยู่แต่เพียงผู้เดียว

การจัดการวิธีนี้ไร้ประสิทธิภาพและให้เกิดความเดือดร้อนเสียหายแก่ผู้คนทั่วไปมานาน

แม้ราชการซึ่งเป็นคนชั้นกลางด้วยกัน รู้จักครัวของกันและกันดี ก็ยังจัดการทรัพยากรส่วนกลางที่คนชั้นกลางให้อย่างไรประสิทธิภาพ แต่คนชั้นกลางประสบความสำเร็จในการผลักดันให้รัฐกระจายการจัดการทรัพยากรส่วนกลางที่ตนต้องเข้าไปให้แก่เอกชน เช่นทางด่วน, ไฟฟ้า, โรงเรียน, ที่วี, โทรศัพท์, ฯลฯ

แม้ยังไม่เกิดประสิทธิภาพและความเป็นธรรม แต่การปรับเปลี่ยนก็เป็นเรื่องที่พอจะเห็นได้ว่าไม่ยากในอนาคต

แต่ที่จริงแล้วชาวบ้านประสบความสำเร็จน้อยกว่าคนชั้นกลางเสียอีก เพราะราชการในฐานะผู้จัดการไม่รู้จักครัวของเขา ในขณะเดียวกัน ชาวบ้านก็ไม่ประสบความสำเร็จเป็นชิ้นเป็นอันในการเข้ามามีส่วนในการจัดการทรัพยากรส่วนกลางซึ่งเขาต้องใช้ในชีวิต สิ่งที่ดินได้มีอยู่เฉพาะในรั้ว พันจากเขตรั้วออกไปไม่ไว้ให้คนอื่นกิน

เมื่อคำนึงถึงแก่นของปัญหาที่ชาวบ้านต้องเผชิญอยู่ขณะนี้ คือความไร้อำนาจในการจัดการทรัพยากรส่วนกลาง และท่ามกลางการแย่งชิงทรัพยากรส่วนนี้ออกไปจากมือของเขา โครงการรั้วกินได้จึงเป็นผลตกที่เจ็บแสบที่สุด และน่าสลดใจที่สุด

เพราะสะท้อนความห่างเหินของรัฐไทยกับชาวบ้านอย่างน่าตกใจ